

Yona Wallach o la llum salvatge

Eduard Feliu

Per més que no sigui del tot necessari d'inscriure Yona Wallach en el marc d'un país i d'un temps concrets per a entendre-la, pot ser útil, tanmateix, de donar-ne algunes dades biogràfiques bàsiques que ens permetin d'acostar-nos una mica més a la comprensió correcta del clam desesperat, dolorós, sovint nostàlgic d'un món utòpic o somniat, que els seus poemes ens fan sentir.

Sapiguem, doncs, que el pare de Yona, Mikhael Wallach, arribà a Haifa l'any 1932, procedent d'un poblet de Bessaràbia, i que el 1935 es casà amb Ester Goffman, nadiua del mateix poble. S'installaren a Kefar Onó, aleshores en els afores de Tel-Aviv (avui Qiryat Onó, dins la zona metropolitana d'aquesta ciutat) i al cap de sis anys d'haver tingut una primera filla, Nira, nasqué Yona, el 10 de juny de 1944, en els primers dies del desembarcament aliat a Normandia, notícia de la qual tothom estava pendent en aquells moments. El juliol de 1948, quan Yona ja tenia quatre anys, Mikhael Wallach morí defensant heroïcament la terra d'Israel. Un carrer de Qiryat Onó porta el seu nom. La mort del pare marcà de manera inesborrable la vida de Yona Wallach. El seu record mitificat és un dels elements més actius de la poesia de Yona Wallach i un dels motius de la constant meditació sobre la mort que omple els seus poemes.

La vida de Yona Wallach no fou gens plàcida. Les relacions amb la mare foren sempre tenses i les baralles contínues, però visqueren a la mateixa casa tota la vida. Ester Wallach morí de la malaltia de Parkinson el juliol de 1985, just tres mesos abans que morís la seva filla poetessa. Yona Wallach va ser una adolescent difícil i complicada, descentrada als ulls de molta gent que la conegué, amb tendències sexuals ambivalents i grans accessos d'ira. No volgué acabar els

estudis secundaris, però l'any 1961, quan tenia disset anys, es va inscriure en un institut de Belles Arts, on aprengué dibuix, mentre continuava escrivint poesies, la seva passió d'ençà que a tretze anys llegí *Fulles d'herba* de Walt Whitman. Essent encara molt jove avortà voluntàriament. La idea de ser mare li era impensable. El poema «Absalom», que al·ludeix a aquest incident, reflecteix, sentiments ambigus sobre la qüestió. L'hivern de 1964, quan ja havia aconseguit de publicar el primer poema, el seu estat nerviós arribà a un tal punt que ella mateixa decidí de demanar assistència psiquiàtrica a causa d'un irreprimible desig de matar sa mare i de diverses fòbies, insomnis, malsons i al·lucinacions que no la deixaven viure. Els metges la van tenir hospitalitzada quatre mesos. El pensament de la mort i el temor de morir jove no la deixaren mai de petja, i els expressà en múltiples poemes. L'any 1972 intentà suïcidar-se prenent una sobredosi de píndoles (però ella mateixa se'n féu enrere i corregué cap a un hospital perquè li fessin un rentat d'estómac).

Freqüentant els cafès de Tel-Aviv féu amistat amb nombrosos joves poetes d'avantguarda: Wieseltier, Hurvits, Shabtai, Shammas, Someck, Silk, entre d'altres, amb els quals tingué estretes relacions literàries i amoroses. Excepte en alguns casos, com Wieseltier, de qui estigué veritablement enamorada, desfeia els lligams a la mateixa velocitat amb què els creava. Participava en les tertúlies literàries dels seus amics lletraferits i en algunes activitats teatrals i radiofòniques. Parlava —diuen— amb molta loquacitat, amb un doll inestroncable de paraules en una llengua rica i expressiva (pel que sembla no conegué mai cap altra llengua que l'hebreu) i d'una profunda musicalitat. La seva manera de vestir era força extravagant i el seu posat provocatiu. Era una dona excèntrica; volia cridar l'atenció i ho aconseguia.

El desembre de 1982, li detectaren el càncer que la duria a una dolorosa mort el setembre de 1985. Tenia quaranta-un anys, com la poetessa Rahel (1890-1931), de qui es creia (ben sincerament segons afirmen els seus íntims) la reencarnació. Desaparegué d'aquest món d'horrors (així l'havia anomenat més d'una vegada), els mites i les repressions del qual havia intentat destruir amb l'art de la paraula i amb un gran instint de combativitat, essent per als uns una de les més grans poetesses de la literatura hebrea moderna i per als altres l'encarnació d'un esperit blasfem, dues coses, val a dir, que no són pas incompatibles.

La traducció de poemes de Yona Wallach és un desafiament intel·lectual de consideració. La seva poesia representa no solament l'enderrocament de tot

obstacle en les possibilitats d'expressió i en l'ús d'una llengua que prescindeix de molts dels artificis de l'art, sinó també la demolició absoluta de tot tabú en la literatura hebrea contemporània. Tot és permès. Tot és experiència poètica. Yona Wallach, iconoclasta per excel·lència, no defuig cap tema, per delicat o escabrós que sigui, que li pugui servir per a expressar els seus sentiments o les seves idees, ni resta reclosa en cap forma estètica determinada. Expressa nuament i cruament totes les experiències corporals i anímiques, a vegades psicodèliques, que la pròpia vida li forneix. No tingué mai por d'allò que ella sentia com a llibertat. La seva escriptura pretén ser una escriptura total, que vol abatre els obstacles i els envans que separen l'experiència física de l'expressió metafísica representada per la poesia.

La bisexualitat, que és en Yona Wallach l'aspiració a una sexualitat total, que vagi més enllà de les diferències entre els sexes, que inclogui l'altre, l'estrany, traspua en molts dels seus poemes, en els quals alterna més de quatre vegades les formes masculines i femenines per a referir-se a ella mateixa. En una entrevista que li van fer l'any 1984, Yona Wallach explicà que es considerava una mística, però no de la *via negativa*, sinó de la *via afirmativa*, és a dir, la dels qui volen arribar al fons de les coses per salvatges o folles que siguin i no pas dels qui les neguen; a la manera de Walt Whitman, de qui es considerava successora. Però darrere els poemes de Yona Wallach hi ha també les vides paral·leles de Baudelaire, Rimbaud, Virginia Woolf, Sylvia Plath, Anne Sexton i altres poetes i poetesses que han marcat amb actitud d'alta rebellia la història de les literatures a què la llengua que utilitzaren els adscriu. La vida dugué Yona Wallach a fer el paper de provocadora, paper que li agradava i que portà fins a les darreres conseqüències. Però cal afegir que no era una provocació premeditada, ans era la seva pròpia vida, sense retocs i sense barreres amb l'obra poètica, que provocava les reaccions més extremes.

En l'obra de Yona Wallach, la dona és conscient de ser víctima de la violència de l'home i desafia el paper sociocultural que li han imposat. Els seus poemes són una veritable fita en la revolució feminista que s'esdevé en la societat israeliana. Però el tema de la dona marca també els límits de la possibilitat de la poesia de ser un mitjà de comunicació prou vàlid entre el poeta i el món exterior, i en resta el testimoni de l'aïllament en què viuen homes i dones, i les dificultats de comunicació que pateixen.

Bé que no fou la primera en la literatura hebrea a secularitzar les coses sagrades, inclosa la llengua, per a fer-ne un ús profà, algunes referències a objectes religiosos són realment insolents (com ara la utilització dels filacteris en un joc sexual, que provocà un escàndol públic memorable i la convertí en la personificació del mal als ulls dels sectors religiosos de la societat israeliana). Malgrat els

embats contra la religió institucionalitzada, Yona Wallach es considerava, a la seva manera, no solament creient sinó també profundament religiosa, mística, dins el clos del judaisme, i expressà en múltiples poesies la confusa nostàlgia d'un Déu. Coneixia també el Nou Testament; hi ha en els seus poemes múltiples al·lusions més o menys explícites a alguns aspectes de la vida de Jesús o de personalitats de la història cristiana. D'altra banda, la seva reivindicació de l'artista com a redemptor té dimensions messiàniques i a vegades fa pensar, fins i tot, que lliga transgressió amb redempció, cosa que l'aproparia a les curioses teories de Jacob Frank, el pseudomessies jueu del segle XVIII.

Yona Wallach il·lustra bé la tesi que diu que l'artista necessita un medi hostil per a florir. Un medi que el persegueix o l'impugna i el turmenta. Yona Wallach jugà a aquest joc amb valentia. Passà comptes amb ella mateixa, però també amb la societat que l'envoltava. Els seus poemes són plens d'imatges de castació, d'ales tallades, de mutilacions, de sang. Les tendències sadomasoquistes són força òbvies en molts indrets dels seus llibres. En realitat, la poesia fou també el vehicle per a les seves confessions psicoanalítiques. En els primers poemes sembla com si tingués por de dir les coses massa clares i entortolliga la realitat amb el somni en metàfores agosarades, tot intentant expressar amb imatges concretes sentiments vagues de basarda i de vulnerabilitat davant el món. La intensitat de les emocions i del sentiment d'immediatesa és molt gran, tot i que renuncia al fet que el lector l'entengui clarament. Yona Wallach és conscient de l'origen dels seus sentiments i intenta compartir-los per neutralitzar-ne els efectes destructors i la frustració.

Malgrat alguna guspira d'humor o d'ironia, la poesia de Yona Wallach sembla amarada de melangia, d'enuig i de tristors. L'amor real només és possible en un món mític, que pertany al passat legendari. El món exterior en què vivim no pot resoldre els problemes del món interior de l'individu. Només els infants i els joves duen al món la dosi de vida que aquest necessita: són ells els qui introdueixen en la poesia de Yona Wallach un sentit de renovellament i de vitalitat.

Des del punt de vista de la forma, els seus poemes són un torrent de mots i de frases, sovint el·líptiques o anacolútiques, desdenyoses de les regles de la gramàtica, de la puntuació i de la sintaxi, amb canvis sobtats de règim i encavallament de frases que desencaminen el lector i donen als poemes un aspecte d'incoherència i de desordre, al qual contribueixen, encara, diverses subversions tipogràfiques. Explora les possibilitats lingüístiques, intentant deconstruir l'estructura gramatical de la llengua hebrea, marcada profundament, com les altres llengües semítiques, per la diferència morfològica de gèneres. No hi ha dubte que en Yona Wallach la transgressió del llenguatge vol reflectir la transgressió

dels principis tradicionals de la vida moral. Altres vegades, l'estil és un flux de consciència transmès per mitjà d'una escriptura automàtica que allibera el subconscient, punt, com en el consum de drogues, en què podem comparar-la amb Allen Ginsberg. Però també es perd sovint en una retòrica sense fre, quan la seva potència verbal va més enllà de tota necessitat estètica o expressiva. Si, tanmateix, al capdavant d'un gran esforç d'introspecció psicològica i d'intuïció lingüística, el lector aconsegueix de connectar-hi, esdevé espectador d'un impressionant treball de creació literària, que sorgeix del bell mig d'una personalitat singularíssima, provocadora, inquietant i que impressiona per la seva autenticitat.

Amb el temps, la tosca expressió de l'amor lèsbic i sadomasoquista, mantingut dins els límits de la pròpia experiència, anà incloent també actituds culturals reivindicatives que denunciaven la submissió i la manipulació de la dona per a satisfer el desig immoderat dels homes, l'explotació exercida sobre els uns i els altres per la burgesia, el domini de la religió damunt la consciència moral dels individus, la repressió política i social. Yona Wallach féu valer oportunament la seva condició d'òrfena d'un heroi de la Guerra de la Independència per refusar de fer el servei militar. L'Estat era un vampir que havia xuclat la sang del seu pare. La literatura hebrea tradicional, aquella que no oblidava que té una missió nacional, necessitava les feréstegues i solemnes bufetades de Yona Wallach, per bé que aquesta potser caigué en el parany —diu algun crític— de fer que els seus poemes, expressió d'un món íntim i tancat, esdevinguessin la manifestació d'un rebuig a tot allò que havia estat institucionalitzat en la societat israeliana, sia en literatura sia en la vida políticocial i moral. Els seus poemes han penetrat profundament en la consciència del públic lector de poesia a Israel i alguns han estat posats en música pels cantants més populars de les darreres dècades. Les reedicions de la seva obra abunden.

El sentiment de la mort, realitat última ineluctable, sura també arreu dels seus poemes. La voluntat gairebé obsessiva de triar l'hora de la mort, de morir amb una bella mort, ordenadament, i no deixar que el temps faci la feina barroerament i lenta és un altre motiu persistent en la seva obra. El càncer que la va empènyer fins al caire de la vida la va fer morir jove, com ella temia o fins i tot desitjava, però no li estalvià, en aquest darrer salt mortal, ni el dolor ni la desesperació.

M'he acostat a la poesia de Yona Wallach com qui s'acosta a un fenomen formidable de la natura: amb temor, amb respecte, pres per la curiositat. El

meu món personal, fet d'emocions contingudes i de petits bocins d'experiència integrats més bé o més malament, i sostingut per diverses explicacions sobre el sentit de la vida i de la mort que les tradicions jueva i cristiana m'han transmès, ha estat fins ara —per sort o per gràcia— un món entenedor i optimista. El contacte amb la poesia desbocada de Yona Wallach ha representat per a mi una confrontació vital davant l'incomprensible desordre i pessimisme del seu món; i la decisió de traduir-ne alguns poemes i de presentar-los al lector català m'ha obligat a fer un esforç d'empatia que la simple lectura no m'havia exigut. Llegint la completíssima biografia publicada per Yigal Sarna, he seguit fil per randa la seva vida i la seva mort. He creat lligams inesperats i he traduït poemes de convivència amb una personalitat que al primer cop d'ull hauria dit que era el meu antípoda. Al capdavant m'he convençut, per si encara no n'estava prou, que no hi ha art ni llibertat sense un punt de follia. Yona Wallach trià el camí de la contestació a ultrança de tots els valors polítics, socials i religiosos amb la intenció de ser lliure de pensar i d'estimar, i la poesia va ser l'arma amb què reivindicà aquest dret. Qui gosaria fer-li'n retret?

Selecció de poemes

דברים / Coses

Jonatan

Travesso el pont corrents
 i els nois m'empaiten
 Jonatan
 Jonatan criden
 una mica de sang
 per eixugar-nos la mel
 deixo que em punxin amb una xinxeta
 però els nois en volen més
 són nois
 i jo sóc Jonatan
 em tallen el cap amb una tija

de gladiol i amb dues
el recullen i en fan un bolic
amb un paper que cruix
Jonatan
Jonatan diuen
sisplau perdona'ns
no ens pensàvem que fossis així.

Cornèlia

A les dotze de la nit aparegué
el dimoni i digué a Cornèlia
que havia arribat l'hora
i Cornèlia flaca de voluntat
forçada se'n va anar amb ell
en plena nit a arrencar ortigues
el dimoni cansat se n'anà
Cornèlia tota ortigada n'anava arrencant
hauríeu dit realment
que era una diablessa roja
al matí els homes ho van fer amb ella
prenent-la per una diablessa roja
però Cornèlia no ho sabia
sempre es va pensar que ho feien amb ella perquè era Cornèlia.

Per culpa dels nervis

Per culpa dels nervis
qualsevol garranyic pot ser
més que la fi de la mel
passes de nit pel casal de les falenes
i es maten a mils
davant el teu llum
darrere deixes sang
que fuig
homes amb la pell escorxada
i sagnant

per alguna altra raó
 aquí les coses s'entremesclen
 com quadrats de cases
 en nit de boira
 aquí és menys dolça la mel
 i no atura
 les cares
 les cares terribles
 amb ulls que es mouen de lloc
 no és fàcil amb una tal iniquitat
 fugir enlloc saltant d'un rengle a l'altre
 i sabent que fora de tu
 només t'oferiran vespers
 no t'hi encaparris.

Cristina

S'entretenen fent cosetes
 palpen amb el polze
 l'èczema dels peus
 els negres tenen èczema entre els dits?
 agafats per les mans ballen
 una dansa al voltant de Cristina
 per què per què
 udolen al seu voltant
 Cristina espera
 com te dius, Cristina?
 Cristina pensa i prova de sentir
 el cercle s'estreny al seu voltant
 el deler l'afebleix
 en el fons molts jocs ocs ocs
 glateixen davant seu li fan llengots
 li roda el cap enmig de tanta udoladissa
 i amb to amorós tothom
 li diu coses a cau d'orella i què.

Quan els àngels ja estan escorreguts
els pleguem les ales
i amb gran plaer
preparem l'assot
quan els àngels comencen
nosaltres els flagel·lem
fins que la rosada amara la terra

Lota

Lota es pentina amb unes alicates
els seus cabells són rulls d'acer
pren píndoles contra uns quants
sentiments inconfessables
es vesteix amb fil de teranyina
i se'n va allò
que Lota copsa en lloc
de la veritat és que tens
un cos meravellós per què
et cal la pipa de la guerra
però Lota prenia píndoles
i ara entén només mots.

Cançó de bressol

Lamentar el desig no
no hi ha lloc per al plany
la bardissa creix salvatge
a ritme de jazz
el que sentim
en dones histèriques
és el feble ressò
del desenllaç sonor
una cançó de bressol
que és una xarxa de caçar papallons
i una altra cançó
que és una altra xarxa.

Les angúnies de Dona Teresa

Les sublimes angúnies de Dona Teresa
 no m'han robat avui el cor
 n'estic pel que sembla molt cansat
 No he parat de fer-me'n retret tots aquests anys
 mentre constantment
 els vostres narius tremolaven Dona Teresa
 no heu tingut ja prou sensacions?
 Dona Teresa assentà la casa sobre cristall
 l'envellutà per fer-la més flonja
 ajaçada en bellesa
 i encara li tremolen els narius
 li passen al damunt els soldats a cuita-corrents
 les botes pitgen fort ben endins
 Dona Teresa collecciona falcons
 els lliga les urpes abans de la unció
 el meu cor m'aconsellà d'enfrontar-m'hi
 ella untà amb fòsfor la daga
 Que jo sigui la teva maledicció per sempre més
 murmurà extàtica Dona Teresa
 Que conegui la meva esposa eternament
 tenint sempre a la mà un vidre fumats
 per si de cas el sol

Antònia

L'Antònia segons el meu parer
 és la dona més maca del món
 però això no l'ha ajudat gaire
 també el jove Yehoram pensava ella
 Déu n'hi do les píndoles que necessita
 per a l'embull del seu esperit.
 Les santes noies li deien
 amb verinós i burbullant xiuxiueig
 que es negava que s'enfonsava
 sense que ella se n'adonés
 però nosaltres ho vèiem

de la muntanya estant
 l'Antònia tenia bon cor
 quan els joves se li agenollaven als peus
 estava molt sola
 però ho volia
 i Yehoram la cobria de sang
 l'Antònia en deia rosada
 sé que sóc al fons de l'abisme
 almenys hi ha veus prodigioses
 sento com els serafins
 li posen les mans al damunt els diables
 no han hagut de fer cap senyal
 quan ha semblat per un moment
 que ja era en el món profà
 i les sagrades puelles
 i aleshores a la ciutat una veu

Absalom

Una vegada més
 cal que faci memòria d'Absalom el meu fill
 el cabell del qual s'embullà a les meves entranyes
 i no vaig ser capaç
 d'acabar Absalom el meu fill
 construeixo les possibilitats del meu sentiment
 la compassió m'inunda
 i l'anhel possible
 el desig atàvic
 i Absalom a qui no fou concedida
 una altra reencarnació Absalom serà
 el meu amor i palparé el seu record
 quan Absalom el meu amor
 és sensació corporal o com el meu ventre
 buit d'Absalom el meu fill
 esdevé seqüència d'estels
 errants i una espasa que dóna cops
 contra l'imant damunt el seu cor
 un sentiment precís:

per quina cosa has de lluitar
 i damunt què s'aturarà
 el vent
 on et durà
 el vent fill meu.

שני גנים / Dos jardins

Blancor

Aquesta blancor em faria perdre el seny
 com l'unicorn que vaig veure en un tapís
 blanc resplendent damunt d'un jaç de fulles i flors
 enfollint una donzella amb distant delícia
també a mi m'enfolliria aquesta blancor.

Cant per a abans d'agafar el son

À propos de Godard

Diuen que hi ha un altre sexe.
 És bo que algú en sàpiga alguna cosa.
 Si hi ha un altre sexe por
 teu-lo aquí que el coneguem par
 em clar, hi ha o no hi ha un altre sexe.
 Perquè estem bencansats de les nos
 tres dones i verges amigues no par
 en d'ensenyar-nos fotos di
 ent que hi ha una altra cosa i tam
 bé nosaltresensem que no ho diuen perquè sí.
 Si hi ha en un altre món un altre sexe
 dones noves que saben què fan per
 què no en porten algunes aquí i que ense
 nyin a les nostres dones es

gotades i potser obriran les fron
teres quan estem cansats
i migofegats.

Dos jardins

Si et creixien grans de raïm del cap fins a la planta del peu
els colliria un a un amb les dents i et deixaria nu
blanc i fi ben despullat, és dur
sentir-se despullat. Però com que la imatge pot ser repugnant
afirmo: no té res d'horrorós el que creix aquí
arriat i dolç vegetació de paradís.
Gentils ocells enlairats que no s'assemblen gens
a l'home, em vas dir que no estava preparada
per a veure un animal? Encara el fàstic venç en mi la curiositat
penso, no són res els membres no és res la meva sang
i després cuito a mirar només animals que no s'assemblin gens
als homes. No hi ha punxes. Tot és tendre i exquisit.
No hi ha pinyols. Som al jardí de l'eternitat. La fruita
és plena d'ella mateixa. Aquest jardí desapareixerà
i no creixerà cap més planta semblant a les d'aquest únic jardí.
Tinc por. Veig l'horitzó. El meu cos desapareix i la meva ànima
sent que s'apropa l'horitzó. Hi ha plantes horroroses
molt corrents, i alguns homes, carn
i sang, creixença d'ungles i pèls. Els veig.
La terra és plana i petita. La carn i la sang compactes i vives
els colors com l'existència durs i desesperats.
Després som al primer jardí rodó i fonedís.
La dolçor no és pas de mel ni de sucre
la dolçor és de nèctar. I ets tu que et reveles a les fulles.
Si fóssim a l'altre lloc i et digués senyor
veuríes que llisco com l'oli. O una perla.
Però en aquest jardí ben agençat jo sóc llum i tu espècimen.

La casa és buida

La casa és buida i l'abeurador trencat
 Noemí que el meu cor estimava on
 ha anat. La casa saquejada, els armaris
 buits. Noemí se n'ha anat esglai
 quins brodatats o quins parracs cobreixen
 el seu cos. Els vergers estan secs, la terra
 abandonada. Males herbes i esbarzers.
 Els ases ja no hi trepitgen la pols
 i Noemí no fa que s'ajeguin.
 Noemí que el meu cor estimava. Ocell
 aquàtic i vida i Noemí on ets
 amiga, qui no la faria ressuscitar
 tant de bo fossin encara els seus dies plens de vida
 i em convidés a la jonceda

Lola

Tens encara, Lola, tot el que vols?
 has aconseguit tot el que volies?
 desitges encara alguna cosa més?
 o què t'ha passat quan ho has aconseguit?

Has volgut res de nou després dels anys
 que han passat? I la teva veu, Lola,
 encara desitges amb la mateixa veu?
 Encara et desitgen com t'havien desitjat?

la joventut, Lola, és com un record, silenciós,
 que mormolant fa rodolar perles sobre la teva pell
 quin vestit et posaràs el dia que ajupida

damunt la font primordial traint el temps
 englotint i balbejant plaer amb veu jove instant rere instant
 amb desig etern desapareixeràs en l'infant que ets?

És record aquest desfici?

És record aquest desfici?
 Crit d'ocell prim constant
 sentor de poma cara al vent
 nedo dins el desfici feta un garbuix.

Ara m'acosto adés m'allunyo
 una certa fredor davant les coses
 quan són festives purifiquen el cos
 el nom de Déu es fa real en les coses.

Dolor i purificació vius i agosarats
 fins i tot quan es fan més apagats
 gens per això perden les fidelitats.

למעלה מזה / Part damunt d'això**Allà hi ha**

Allà hi ha llampecs allà hi ha tempestat
 allà hi ha veus i una pedra damunt l'arbrat
 allà hi ha argent que brilla hi ha vitalitat
 a l'altre costat tothom calla amagat.

Allà hi ha moviments allà hi ha embats
 allà hi ha cants i amors redoblats
 allà hi ha cossos celestials aureolats
 a l'altre costat tothom s'amaga en realitats.

Allà hi ha roses allà hi ha entapissats
 allà prenen delit i els amants són defensats
 allà toquen la flauta als qui han caigut en combats
 a l'altre costat tothom s'amaga i no estan mai enaiguats.

De cop i volta em torno

De cop i volta em torno covard
 com és que ningú m'ha felicitat pel meu coratge
 i per què no m'he fet més valent
 on és la vara amb què jo i l'altre mesuràvem
 i per què justament jo.

De cop i volta sóc un covard
 respecte al que he escrit, el meu nom m'ha fugit del cap.
 L'altre ha escrit això un home
 valent un bell heroi
 i jo mentrestant sóc una petita nou, flotant dins la meva closca
 rodona i rosadença
 el que resti de mi que sigui de bona memòria
 perdó per l'error, no ha estat deliberat, i què.

Encara hi ha la casa amb arbres a cada costat
 però jo no hi sóc a dins no hi he restat
 han passat els dies que els anys han trenat
 a vegades hi reconec la meva identitat

sentim després com si algú ens hagués acostat
 hi tornàrem a entrar de bon grat
 per què vam triar un camí esgarriat
 en el fons volem ser dels qui han tornat

volem ser aquí part d'un teixit ben tramat
 per lligams de parentiu i d'amistat
 vam ser-hi senyors per temps dilatat
 per què el cor anà darrere la vanitat.

No sentiré mai més la dolça veu de Déu

No sentiré mai més la dolça veu de Déu
 ni tornarà a passar la seva dolça veu sota el meu finestral
 gotes grosses cauran als grans espais un senyal
 Déu no s'acostarà més al meu finestral
 com podré veure encara el seu cos plaent
 capbussar-me en els seus ulls
 i treure'n mirades que passin pel món
 ras com el vent
 com podré recordar aquella bellesa sense plorar
 passaran els dies per la meva vida com un tremolor pel cos
 al costat d'esquerdills de records de contactes més trencats que el plor
 encisa l'aire la forma del seu moviment
 la veu de l'enyorança no passarà mai més el lllindar
 el temps de l'home reviurà com els seus morts
 en el record, com una existència
 ah si aquella dolça mirada s'aturés a l'espona del meu llit
 ploraria.

La mort sempre ha estat aquí

No és cert que la mort sigui una gleva així o un cop.
 És un vel que es va aixecant, que ve lentament,
 com una núvia.
 El viatge és privat, això sí, escolta
 el que em passa a mi, el que et passa a tu.
 No en faig cap generalització,
 però reconec que per mi la mort és com un vel de núvia,
 i no parlo després de la carrossa,
 hi ha una mena de ressò en el viatge,
 algú em discuteix aquesta teoria,
 no em sento implicada quan faig una pregunta
 hi ha gent que no es pot estar mai quieta, i en poesia?

Oh, llibertat (el meu treball, el seu treball)
 oh vent, on vas, semblant a una ànima vent,

després em preguntes sobre la seva essència,
 perdona, però tu no vols sentir-ne parlar,
 «Quan va ser això?» no és simplement una suposició
 és el teu viatge, és la teva mort, el mateix carruatge, és la meua
 mort? la mort que vaig construir en mi amb tots els detalls?
 no caiguis com un ocell al seu parany sense resposta,
 sempre ha estat aquí una contraopinió en el meu terreny, en el seu.

Em vaig buidar com un safareig

Em vaig buidar com un safareig,
 et vaig dir, amiga, tot allò que una dona
 no gosa dir-se ni a ella mateixa,
 després vaig pensar que havia restat nua,
 vaig provar de reconstruir el començament, ja saps
 per què va passar, increïble, em vaig buidar
 em vaig buidar com un safareig,
 el que podia fer abans era esborrat, oblit,
 puc esperar anys perquè això torni a passar, no ho veig,
 no tinc tanta experiència, una pregunta així,
 una resposta, m'agradaria sentir-la d'ell, m'entens,
 no sé quan tornaré a tenir-ne la valentia
 un altre moment així, ple d'interès, no el tinc encara a l'agenda
 vaig rebre ajuda per un moment, després em vaig girar
 és tornar enrere això?
 jo espero, tu estàs quieta, com un altre jo, com un segon jo.

Quan no ets poeta

Plouen llampecs davant els teus ulls
 ets una ombra que es dissipa
 vas amunt i avall com un cas
 on ets i on és la teva pau.
 L'essencial és ser quelcom
 camines llavors diferent
 amb passos mesurats
 i tens quelcom de ferm als ulls.

Hi ha un secret senzill
 cap d'aquells que transcendeixen la teva vida
 sigues alguna cosa en aquest cas
 o se't menjaran com es menjaran el teu cos mort.
 D'ara endavant cal que sigui així
 si no hi ha matèria noble fonent-se davant teu
 si no hi ha res de forjat que t'esmicoli la cara
 hi ha alguna cosa teva que farà més gran la teva personalitat.
 Sàpigues qui va fer la teva vida abans de tu
 sense revelar secrets importants
 sigues si vols una altra cosa
 i no consentis que t'exiliïn de tu mateix.

Em va criar una óssa bruna
 llet d'estrelles fou el meu primer aliment
 la primera cosa que vaig veure
 en la vida vull dir del meu record
 va ser a mi mateixa com me'n puc oblidar?

Tota aquesta

Tota aquesta paorosa poca-soltada
 l'enorme aigüera de la cuina
 del castell de cristall
 quan l'instant s'estira damunt la vida
 com una mitja per la cama d'una meuca
 sants oficis que la història no recordarà
 a més de les obres de Satanàs
 les maquinacions les conxorxes les narracions mentideres
 els amants semblants a caníbals que seuen
 i compten les penes de la vida com d'un àpat els plats
 en un laberint fosc i embullat com el meu esperit
 esperits sants i dimonis corren allerats
 la mort cull flors delicadament
 en la vida i en fa corones eternes
 com pors en la foscor que lluen espirituals

infants que per mi viuen
 el bruixot els empresona al castell explica
 contes alemanys
 passo a l'altre costat com un pont
 el messies noi petit passa sota meu
 de sobte hi ha llum infants vius

מופע / Espectacle

Ocell

Cantava un ocell
 però el cant no era el d'ell
 un altre ocell cantava amb el seu bec
 una melodia diferent
 l'ocell no la coneixia
 ni sabia que era un altre cant
 algú altre que parlava amb el seu bec
 sempre havia pensat que era ell
 al principi s'espantà una mica
 després ni això
 es tornà menfotista
 tarambana arrauxat
 fins a quin punt? Com si volgués
 atreure les mirades dels vianants
 sense cap identitat
 sense contactar mai amb ningú
 perquè no tenia veu pròpia
 la seva veu se l'enduí el vent
 parlava amb el bec d'altri
 que tampoc no sabia
 qui era que parlava amb el seu bec
 un altre
 que es fumia de tot
 es tornava arrauxat

i també la seva veu s'envolava
i parlava amb un altre bec
i així l'un darrere l'altre
l'un darrere l'altre
cada veu
parlava amb el bec
d'un altre
i ningú
no
sabia
qui era.

Pren-me com un burgès

Pren-me com un burgès
seré el teu obrer
em mataré treballant
em deixaré espremer
i no caldrà que em paguis res
pren-m'ho tot
embolica'm amb deutes
que no pugui satisfer
jo el serf
tu el senyor
paga'm amb mercaderia
i pren-me-la després
amb trossos de terra
que t'hauré de tornar
amb terra
espiritual
grans ermots
que mai no cultivaré
tot serà teu
no em deixis ni alè
ni esperit
ni espai vital
ni personalitat
deixa'm una mica de personalitat

una mica
 perquè senti el mal el conegui
 no siguis el meu igual
 ni el meu company
 ni un comunista
 com no està escrit enlloc
 com no ha estat mai

Si viatges amb LSD

Si viatges amb LSD
 recorda't de mi
 que mai més he tornat d'allí
 encara hi sóc
 davant la finestra
 amb la roja guillotina aguantant
 a punt per a tallar-me el cap
 sóc encara allí
 esperant l' instant que ve
 tot l'horror existencial
 cau damunt meu com una ganiveta
 fils de sang
 baixen fent ziga-zagues de la tovallola
 a la pica
 no tenim poder sobre la sang
 recorda-ho.

Blancors

Sense mots copulatiu
 l'ona canvia un mur
 i l'expressió d'una cara en una bèstia qualsevol
 blanca
 sempre
 com un ós blanc
 tot allò que ungeix
 que és messiànic

és blanc
 també el mur formigó gris
 llengua blanca
 parla blanca
 sense mots copulatiu
 que només la capacitat d'acció
 els fa existir
 més que llunes transparents del tot.
 Maledicció
 mur blanc
 per posar dics al mar
 a les emocions
 primera aplicació -
 - i si no
 - tortuga blanca - maledicció -
 perquè les bèsties blanques són malaltes
 i això és l'extrem
 turment que pot donar
 a qui ell estima.
 Un messies albi
 què hi pot haver de més còmic.
 El blanc és un color dolent
 certament.

Quan vinguis a jeure amb mi

Quan vinguis a jeure amb mi
 vine com el meu pare
 vine en la foscor

parla amb la seva veu
 que no reconeixeré
 caminaré de quatre grapes
 parlaré del que no tinc
 i tu em renyaràs:
 «Argila meva»
 separa't de mi
 a la porta

digues adéu
mil vegades
amb tota la recança
possible
fins que Déu digui:
«prou»
i et deixaré anar
i no jauré
ni amb Déu
ni amb el pare
voldré jeure amb tu
però tu t'hi negaràs
juntament amb el pare
et manifestaràs de sobte
com a responsable
de les inhibicions
el meu pare serà un àngel
ministre dels exèrcits celestials
i tots dos provareu de fer de mi
alguna cosa
em sentiré
un zero
i faré tot allò
que em diràs de fer.
D'una banda seràs Déu
esperaré el després
no tindràs l'autoritat
i em sentiré desgraciada
mirant de ser educada
et dividiré en dos
i jo també
la part de l'ànima
la part del cos
apareixeràs separat en dos
i jo també
com dues foques
l'una ferida
que arrossega la pota
o dues dones

l'una sempre coixa
i tu un de cara enfora
i un de cara endins.

אור פרא / Llum salvatge

Cant

Dins una clivella amagada entre les roques
beu aigua una cérvola
què hi ha entre ella i jo
sinó les roques del meu cor
sinó la font de la meva vida
sinó allò que és amagat
cérvola
entre ella i jo
només el meu amor.

El meu cos va tenir més seny que jo
la seva capacitat de sofriment més petita que la meva
va dir prou
quan jo deia més
el meu cos
el meu cos s'aturà
quan jo encara anava endavant
el meu cos no podia
estava esgotat
i em vaig alçar me n'havia d'anar
i el meu cos em seguí

El preu de la llibertat

Una vegada més vull oblidar
l'amarga experiència
de rebre't
desvalguda
com una «nena».
Vam parlar de llibertat
i ens vam oblidar d'alliberar-nos nosaltres
de tota dominació.
Una vegada més m'adono
que només puc recordar
a qui conec.
Oblidar un poc
un poc airejar-se
viure un instant
en un món bo
com si conegués
allò que conec
i he adquirit
per amarga experiència.
Com si no tingués preu
la llibertat.
Com si cada instant
no hagués de ser una guerra
d'independència
i com si a cada instant
no hi haguessin territoris
a ocupar
per un invasor
quan tota la meua garantia
és l'experiència.

צורות / Formes**Deixa que els mots**

Deixa que els mots et facin l'amor
deixa'ls fer i sigues lliure
entraran dins teu aniran al fons
creant formes rere formes
coneixent en tu aquella mateixa experiència
deixa que els mots facin l'amor en tu
ho faran a la seva voluntat
donant formes noves a la paraula
faran en la teva paraula
exactament la mateixa paraula
perquè són la paraula que faran
entén que faran reviure
per a tu aquella experiència el sentit de la qual
és com la natura perquè són natura i no pas invenció
i no pas descobriment natura sí
faran en tu la natura de la paraula
com si diguéssim: dona vida sexual als mots
deixa que els mots facin l'amor en tu

Quan vinguis a jeure amb mi com Déu

Vine a jeure amb mi com Déu
només en esperit
turmenta'm tant com puguis
sigues sempre incopsable
deixa'm en el meu dolor
restaré en l'aigua profunda
no arribaré a la platja mai.
Ni amb la vista
ni amb el sentiment
ni en un diluvi
aigües damunt i davall

mai cel
 aire lliure
 l'espai obert més tancat del món
 espai obert
 sempre un espai tancat obert
 no obert ni tancat
 és a dir tancat obert
 és a dir ni tancat ni obert
 que mai no imaginaré
 veure-ho tot des de dalt
 veure el panorama des de dalt
 sigues només espiritual
 un dolor pur i solitari com el so d'un dolor
 que mai no tocaré
 que mai no veuré
 que mai no sentiré realment
 que no serà mai real
 com tots aquests que són teus
 sempre en camí.

Un home no home / una dona no dona

Un home no home
 una dona no dona
 fan l'amor
 a pit nu
 sense rostre
 sexe cara
 com a la càbala
 en la màgia negra
 l'interior es desclou
 perden
 la cara
 l'home no home
 la dona no dona
 un sentiment mort a la cara
 en els òrgans sexuals
 la sensibilitat

el cervell és ple
de bona voluntat
però més encara
de por
i és possible de mantenir
la virginitat
emocional
fins que vingui el messies
i és clar que vindrà
la dona serà dona
l'home home
les seves cares sexuals
i en els seus membres la sensibilitat
ressuscitarà
tortuga blanca
muralla poderosa
que d'onada esdevingué
resclosa per a les emocions
que romp com
una cascada
per a negar
la dona home
i l'home dona

Un casament

Dos espectres fan de padrí
la mort és el rabí
la música és el morir d'una besada
i el nuvi el judici final
els rams de flors són els dolors
la teva sang és el vi
i tu el vas amb què beu
l'Estat vampir
les pors són oncles i ties
diables i diablesses els altres invitats
l'orquestra és Raquel que plora els fills

Un altre casament

Els querubins són infants que porten el ròssec
 d'emoció i brodadura
 l'harmonia celestial és l'orquestra eterna
 el nuvi la vida eterna
 la núvia la vida per sempre més
 els àngels assistents són testimonis i padrins
 l'amor és el rabí
 l'anell la perfecta fidelitat
 el paisatge la bondat del cor
 els invitats misericòrdia i caritat
 la saviesa el vi
 el lloc és el regne dels cels

El pallasso, el fantasma i el comú denominador

El pallasso actua 24 hores al dia
 altrament apareix el fantasma
 amb cara esglaiosa
 i mots esfereïdors
 el seu maquillatge m'esquinça el cor
 i em fa perdre la calma un instant
 el fantasma, si el pallasso
 no actua,
 ve, espanta,
 espanta tothom
 i se'n va tan bon punt
 apareix el pallasso,
 el fantasma tem el pallasso
 es fa petita
 i desapareix per l'esclletxa de l'enreixat
 per on havia entrat,
 l'esclletxa l'esclletxa sense canvi
 l'esclletxa sense estat d'esperit
 l'esclletxa que hi ha en mi, en tu, en ell
 en nosaltres, en ells, en elles
 en l'esquerda de la vida espiritual

de la força del canvi
 de la força que capgira
 de la força
 que és oposada a la del pallasso
 és un altre professional el fantasma
 té la boca amarga
 i els ulls proclius a la rialla
 una rialla furiosa
 una boca amargosa
 alienada negrosa
 estreta, preciosa
 els seus ulls riuen
 en el comú denominador
 de la rialla
 sempre hi ha adjectius
 que són del tot una altra cosa
 una rialla que esfereix és clar

תתהכרה נפתחת כמו מניפה / El subconscient es desplega com un ventall

Ja no m'agrada tant jugar amb la por

Jugava amb la por
 com qui juga amb un infant
 agitant-la davant meu
 mirant-la de fit
 i cridant-la
 por vine por,
 llegia
 les coses
 més paoroses
 m'abandonava a les sensacions
 com si això fos l'única cosa
 encara jo

la por,
les petites pors no tenien interès
només la gran por
que s'ho enduia tot
ara ja no m'agrada tant tenir por
m'he trobat asseguda
crident-la de nou en xiuxiueig
com en altres temps
por vine por
vine a jugar amb mi a fer por
em pensava que era això
el que havia de fer
aleshores en aquells temps
tenir por,
restava glaçada de por
veia coses terribles
o les sentia
va començar un dia
vaig descobrir la por
vaig descobrir altres coses
la follia per exemple
però això en un altre lloc
d'una forma semblant,
vaig descobrir les sensacions humanes
vaig trobar el xoc de la interpretació després
vaig entendre coses diferents
i d'altres coses en vaig estar farta
però la por va ser la darrera
vaig caminar per llarguíssims corredors
sempre llarguíssims corredors
de monestirs hospitals
edificis públics
i em vaig dir
que per començar la por i la follia
les deixo estar n'estic farta
ja no m'agrada tant tenir por,
ha arribat l'hora de la collita
cullo la fruita de la por
en general podrida

i me la miro amb un somriure
sense cap gest d'horror
i me la trec del davant
ja no m'agrada tenir por.

Les illes de la vida

El corrent que mena
a les illes de la vida
jo l'he trobat
i m'hi he adreçat
entre jardins daurats pel sol
i visions d'horror
que he girat cap al meu profit
noia d'imatges
noia de visions
criatures del mateix món
m'han protegit
he alçat enmig d'elles la meva casa
com criatura d'un altre món
tot el que m'expliques sobre radiacions
no em farà cap mal.
Al contrari
em farà bé
em traurà del plor.
El corrent fort de les illes de les perles
blanques i negres
i tornaré a parlar en la llengua exclusiva
de les criatures del cel
que es transmeten imatges l'una a l'altra
i silencis
i ho veuen tot en imatges
i coneixen completament.

La mar es retira
potser pateix també
sentiments de culpabilitat
com jo
de sobte
tot és platja
amb conquilles per a aplegar
i animals
i cal aturar
la retirada
per aplegar-les.

Els cants del paisatge
i els grans símbols
de la natura
tornen
lentament:
intelligibles
com mareperles
damunt la platja que cal aplegar.

Fes-te una gran resclosa
vora les fonts del dolor
aplega'l
vigila'l
que no es dispersi
és la teva vida.

Bibliografia

Obres de Yona Wallach:

- דברים** [*Coses*]. Tel-Aviv: 'Akhšav, 1966. 46 p.
- שני גנים** [*Dos jardins*]. Tel-Aviv: Dagah, 1969. 60 p.
- שירה** [*Poesia*]. Tel-Aviv: Mif'alim Universitayim, 1976. 175 p. [Conté els poemes dels llibres precedents, més un grup de poesies escrites a partir de 1972, aplegades aquí sota el títol de *Part damunt d'això*]
- אור פרא** [*Llum salvatge*]. Jerusalem: Ekhut, 1983. 66 p.
- מופע** [*Espectacle, xou*]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1985. 173 p.
- צורות** [*Formes*]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1985. 192 p.
- תנהגותה נפתחת כמו מניפה** [*El subconscient es desplega com un ventall*]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1992. 309 p. [Selecció de poemes dels llibres anteriors, més un grup de divuit poesies pòstumes inèdites]
- הפנים היו הפסטה** [*La cara era una abstracció*]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 2000. 192 p. [Àlbum que conté una selecció de seixanta poemes de Yona Wallach acompanyats de la reproducció de quaranta-quatre dibuixos d'Aviva Uri]

En traducció anglesa: *Wild light: Selected poems of Yona Wallach*. Traducció de Linda Zisquit; amb la reproducció d'un article d'Aharon Shabtai: «On Yona Wallach», a tall de pròleg. Riverdale-on-Hudson, Nova York: The Sheep Meadow Press, 1996.

Sobre Yona Wallach:

- KARTUN-BLUM, Ruth. «A Modern Mystical Experience: Intertextuality and Deconstruction in Israeli Women's Poetry». En: ídem. *Profane scriptures: Reflections on the dialogue with the Bible in modern Hebrew poetry*. Cincinnati: Hebrew Union College Press, 1999, p. 67-89, 96-97.
- KARTUN-BLUM, Ruth. **יד כותבת יד**. Israel: Hakibbutz Hameuchad, 1989, p. 19, 49-53.
- RATTOK, Lily. **מלאך האש: על שירת יונה וולך** [*Àngel de foc: Sobre la poesia de Yona Wallach*]. Tel-Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1997. 174 p.
- SARNA, Yigal. **יונה וולך: ביוגרפיה**. [Yona Wallach: Biografia]. Jerusalem: Keter Publishing House, 1993, 340 p.
- ZILBERMAN, Dorit. **העברית היא אשה מתרחצת: 3 פרקים על שירת יונה וולך**

[*L'hebreu és una dona que es banya: Tres capítols sobre la poesia de Yona Wallach*]. Tel-Aviv: Yaron Golan, 1990. 64 p.

Alguns poemes de Yona Wallach traduïts figuren en múltiples antologies. Entre les més importants cal posar en relleu:

BARGAD, Warren; CHYET, Stanley F. *Israeli poetry: A contemporary anthology*. Bloomington: Indiana University Press, 1986, p. 235-254.

GDALIA, Nicole [ed.]. *Chant d'Israël: Anthologie de la poésie hébraïque moderne*. París: Éditions Caractères, 1984, p. 244-247.

GLAZER, Myra [ed.]. *Contemporary Israeli women poets: Burning air and a clear mind*. Atenes: Ohio University Press, 1981, p. 47-57.

KAUFMAN, S. [et al.] [ed.]. *The Defiant Muse: Hebrew Feminist Poems from Antiquity to the Present*. Nova York: The Feminist Press at the City University of New York, 1999, p. 184-195. [Edició bilingüe]

MARTÍNEZ, Teresa. *Poesía hebrea contemporánea*. Madrid: Ediciones Hiperión, 1994, p. 163-176. [Edició bilingüe]